

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ЕКОНОМІЧНОГО АНАЛІЗУ НА ОРГАНІЗОВАНИХ ТОВАРНИХ РИНКАХ

THEORETICAL PRINCIPLES OF ECONOMIC ANALYSIS IN ORGANIZED COMMODITY MARKETS

Метою даного дослідження є розгляд теоретичних засад економічного аналізу, які використовуються у сучасних умовах для дослідження показників організованих товарних ринків. Відзначено, що ефективність діяльності ринкових учасників нині залежить як від внутрішніх, так і зовнішніх факторів. Наведено основні види економічного аналізу, які розглядаються у наукових працях та систематизовано види аналізу на організованих товарних ринках. Проведено уточнення функцій та принципів економічного аналізу на організованих товарних ринках. Обґрунтовано, що цільове призначення різних видів економічного аналізу на організованих товарних ринках передбачає здійснення якісних аналітичних досліджень з метою оцінки та прогнозування біржової кон'юнктури та постійного удосконалення методів і підходів до його проведення. Резюмовано основні етапи проведення економічного аналізу на організованих товарних ринках.

Ключові слова: аналіз, економічний аналіз, фундаментальний аналіз, фундаментальні фактори, організовані товарні ринки.

The purpose of this research is to consider the main types of economic analysis. It is noted that the effectiveness of market participants currently depends on both internal and external factors. It is noted that the essence of "economic analysis" is a complex concept with deep meaning, which has a specific functional purpose in organized commodity markets, given the importance and uniqueness of derivatives pricing in a market economy. It is established that the importance of organized markets in a market economy indicates the systematic use of economic analysis in organized commodity markets. Given the specifics of the activities of organized commodity markets, in our opinion, the classification of economic analysis can be supplemented with fundamental and technical analysis, which are widely used in the study of derivatives market conditions. It is substantiated that economic analysis of derivatives market conditions allows us to objectively assess the current state and predict the functioning and development of organized commodity markets by type of commodity assets. The main types of economic analysis considered in scientific works are presented and the types of economic analysis on the organized commodity market are systematized. It has been established that in modern conditions, economic analysis in organized commodity markets is designed to optimize the satisfaction of the needs of market participants, taking into account the existing organizational and economic conditions and using innovative tools in the development of analytical tools, in particular artificial intelligence programs for developing strategies for the activities of entities in organized commodity markets. The functions and principles of economic analysis on organized commodity markets are clarified. It is substantiated that the purpose of various types of economic analysis on organized commodity markets involves the implementation of qualitative analytical research in order to assess and forecast derivatives market conditions and constantly improve methods and approaches to its implementation. The main stages of economic analysis on organized commodity markets are summarized.

Keywords: analysis, economic analysis, fundamental analysis, fundamental factors, organized commodity markets.

УДК 338.1:336.7

DOI: <https://doi.org/10.32782/infrastructure82-8>

Масло А.І.

к.е.н., докторант кафедри глобальної економіки,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України

Maslo Andrii

National University of Life and
Environmental Sciences of Ukraine

Постановка проблеми. Організовані товарні ринки являються центром формування світової ринкової кон'юнктури. Завдяки біржовому ціноутворенню товарні біржі забезпечують формування конкурентних цін або, з економічної точки зору – цін рівноваги. Міжнародний досвід нині свідчить, що ефективність діяльності ринкових учасників залежить як від внутрішніх, так і зовнішніх факторів. За таких умов актуальності набуває здійснення систематичного економічного аналізу і прогнозування біржової кон'юнктури.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивчення теоретичних засад економічного аналізу його видів зустрічається у працях багатьох вітчизняних науковців, а саме Бохолук М. А. [4], Бурчевський В. З. [4], Горбатюк М. І. [4], Джигар Т. М. [6], Зоріна О. І. [8], Ізмайлов Я. О. [7], Ільчук М. М. [2], Нескуба Т. В. [8], Міщук Г. Ю. [6], Микитюк В. М. [1], Мкртичян О. М. [8], Паламарчук Т. М. [1], Портоварас Т. [3], Русак О. П. [1],

Солодкий М. О. [2], Шестерняк М. М. [5], Шишкіна О. О. [6] Яворська В. О. [2].

Постановка завдання. Метою даного дослідження є виявлення теоретичних засад сутності, функцій та виду економічного аналізу на організованих товарних ринках.

Виклад основного матеріалу дослідження. У сучасних умовах біржова кон'юнктура формується на основі врахування значної кількості фундаментальних факторів, які постійно видозмінюються через глобалізацію. З'ясування економічної сутності економічного аналізу вимагає дослідження принципів і методів аналізу в цілому. Трактують сутності поняття «аналіз» використовується у багатьох зарубіжних та вітчизняних наукових працях.

Сам термін «аналіз» сформувався на основі грецького слова «analyzis», переклад якого дослівно – «розподіл», «розчленування», тощо [1, с. 5].

З економічної точки зору «аналіз» базується на поділі або виокремленні досліджуваних факторів за різними рівнями. Протилежним до аналізу є термін «синтез», який використовується у сукупності з аналізом і ґрунтується на поєднанні визначених відокремлених для дослідження факторів та пошуку певних закономірностей. Комплексне дослідження дозволяє більш системно підійти до вивчення максимальної кількості факторів, які перебувають у взаємозалежності і можуть корелювати при певній зміні кон'юнктурного середовища.

В. М. Микитюк, Т. М. Паламарчук, О. П. Русак у своїй праці «Основи економічного аналізу» акцентують увагу на тому, що у міжнародній практиці термін «аналіз» використовується у якості методу дослідження різних показників або галузі науки [1, с. 5–7].

Систематизуючи наявні погляди можна відмітити, що аналіз у якості наукового методу дослідження представляє собою доступну сукупність способів і прийомів для систематичного вивчення предметного явища за допомогою деталізації досліджуваних показників та виявлення ступеня впливу кожного з них на досліджуване економічне явище. У той же час аналіз є галуззю спеціалізованих знань чи сукупності навичок і методів для забезпечення їх досліджень у тісному взаємозв'язку з метою розробки коротко-, середньо- та довгострокових прогнозів.

Термін «аналіз» являється комплексним поняттям, яке було сформовано на основі використання філософських, математичних, інших спеціалізованих знань та інструментів для обґрунтування кон'юнктурних змін ринків і ринкових процесів, які відбуваються у різних часових термінах [2–3].

Виходячи з вище вказаного, сутність «економічного аналізу» також є комплексним поняттям з глибоким змістом, яке має специфічне функціональне призначення на організованих товарних ринках, зважаючи на важливість та унікальність біржового ціноутворення в ринковій економіці.

Необхідно зазначити, що у дослідженнях можна знайти різні класифікаційні ознаки та види економічного аналізу. Так, М. Болюх, В. Бурчевський, М. Горбатюк концентрують увагу на трьох основних видах [4, с. 46–52]: загально-економічному; функціонально-вартісному та техніко-економічному.

М. Шестерняк наводить наступні види економічного аналізу [5, с. 158–162]: оперативний, діагностичний, інвестиційний, інноваційний, аналіз фінансового стану суб'єктів та їх ділових партнерів, стратегічний, функціонально-вартісний і маркетинговий.

Більш широку класифікацію економічного аналізу з позиції дослідження економічних

показників навели Г. Міщук, Т. Джигар, О. Шишкіна, Я. Ізмайлов, а також О. Зоріна, Т. Нескуба, О. Мкртчян [6, с. 13–14; 7–8]: соціально-економічний, економіко-статистичний, економіко-екологічний, фінансовий, інвестиційний, функціонально-вартісний, маркетинговий, логістичний.

Враховуючи ознаку перспективності, економічний аналіз включає в себе наступні види: ретроспективний, ситуаційний, стратегічний, перспективний, кожен з яких дозволяє ринковим учасникам оперативно реагувати на результати проведеного аналізу та ефективно приймати управлінські рішення.

Зважаючи на сучасні темпи розвитку ринкових відносин сфера використання економічного аналізу також розширилась. При цьому для кожного виду економічної діяльності використовуються різні підходи економічного аналізу.

Важливість організованих ринків у ринковій економіці свідчить про систематичне використання економічного аналізу на організованих товарних ринках. Зважаючи на специфіку діяльності організованих товарних ринків, на наш погляд, класифікацію економічного аналізу можна доповнити фундаментальним і технічним аналізом, які широко застосовуються у дослідженні біржової кон'юнктури.

Економічний аналіз біржової кон'юнктури дозволяє об'єктивно здійснювати оцінку поточного стану та прогнозувати функціонування і розвиток організованих товарних ринків за видами товарних активів. Необхідно зазначити, що економічний аналіз на організованих товарних ринках має схожі методи дослідження з іншими ринками і, водночас, специфічні. Економічний аналіз на організованих товарних ринках надає можливість виявити закономірності у поведінці ринкових учасників та їх вплив на формування майбутньої кон'юнктури (рис. 1).

Для дослідження біржової кон'юнктури досить часто використовуються не тільки загальновідомі економічні методи аналізу, а й специфічні, наприклад методи фундаментального і технічного аналізу, рефлексивний та комплексний аналіз.

Економічний аналіз передбачає використання систематизованої кількості прийомів з метою дослідження причинних зв'язків оптимальної кількості фундаментальних факторів з метою виявлення тісноти їх зв'язку з досліджуваною величиною.

На початковому етапі виникає необхідність у розробці теоретичної концепції проведення економічного аналізу, тоді як на кінцевому – вихідною є розробка і прийняття економічно обґрунтованих управлінських рішень учасниками організованих товарних ринків з метою мінімізації ризиків та оптимізацією прибутків від їх результатів діяльності.

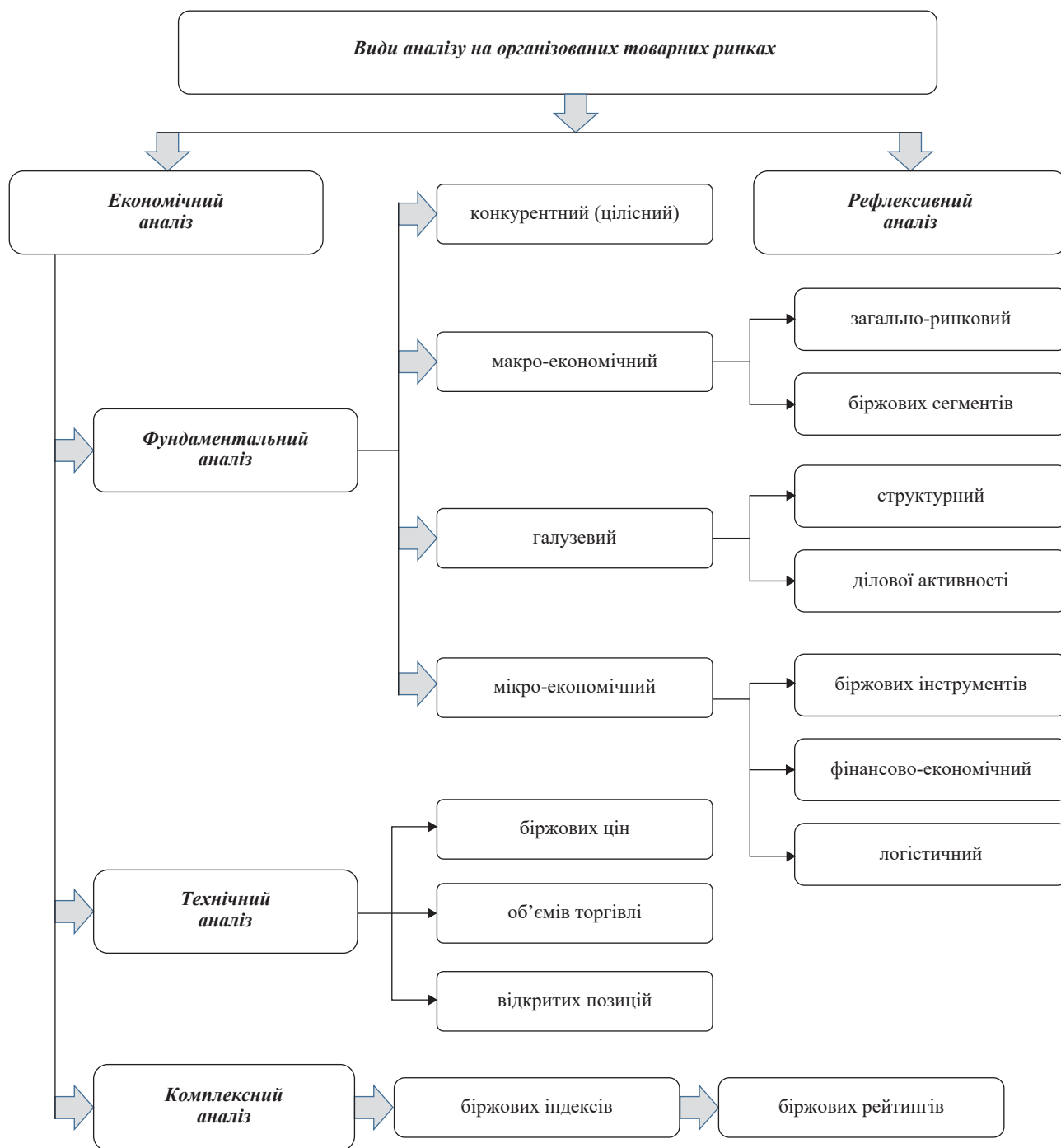

Рис. 1. Класифікація видів аналізу на організованих товарних ринках

Джерело: побудовано автором на основі [2, с. 111]

Теоретична концепція проведення економічного аналізу на організованих товарних ринках передбачає виявлення та систематизацію наукових підходів, кінцевим результатом якої є імплементація на практиці прийнятих науково-обґрунтованих управлінських рішень.

У сучасних умовах здійснення економічного аналізу на організованих товарних ринках розраховано на оптимізацію задоволення потреб ринкових учасників, враховуючи наявні організаційно-економічні умови та застосовуючи інноваційні інструменти у

розробці аналітичного інструментарію, зокрема програм штучного інтелекту для розробки стратегій діяльності суб'єктів організованих товарних ринків.

Мета економічного аналізу на організованих товарних ринках полягає у проведенні аналізу досліджуваних економічних факторів у взаємозв'язку з комплексним дослідженням очікуваних результатів.

Економічний аналіз на організованих товарних ринках найчастіше здійснюють за трьома рівнями [2, с. 111]:

- макроекономічний рівень (дослідження економічних факторів глобального рівня);
- галузевий рівень (дослідження економічних факторів галузевого, національного чи регіонального рівнів);
- мікроекономічний рівень (конкретизація дослідження за видами біржових активів чи біржових інструментів).

Важливим завданням економічного аналізу на організованих товарних ринках є систематичне проведення досліджень у динаміці, яке досягається на основі використання ковзних середніх та встановлення оптимальних часових рядів.

Здійснення економічного аналізу на організованих товарних ринках має на меті підготовку інформаційно-аналітичної бази для прийняття управлінських рішень щодо розробки біржових торгових стратегій, мінімізації цінових ризиків та здійснення інвестиційних операцій з використанням біржових деривативних контрактів.

Сучасні міжнародні біржі є центрами формування біржової цінової кон'юнктури на основі використання товарних деривативних контрактів.

Враховуючи функціональне призначення бірж на організованих товарних ринках, функції економічного аналізу включають наступні [2, с. 105]:

- інформаційно-аналітичну (відкритість до біржових котирувань для всіх ринкових учасників);
- прогнозу (біржова торгівля деривативними контрактами надає можливість формування цін для майбутніх операцій забезпечуючи формування прогнозних значень);
- контролююча (систематичний моніторинг і контроль за ціновою динамікою);
- кумулятивна (накопичення і перерозподіл інвестиційних ресурсів і практичного досвіду біржових стратегій торгівлі);
- інноваційна (пошук і застосування нових інструментів та програмних продуктів на основі використання штучного інтелекту);

– регулятивна (уніфікація та удосконалення нормативно-правової бази організованої торгівлі товарними активами);

– науково-дослідна (систематичне дослідження проблемних сегментів організованих ринків та виявлення нових концепцій і підходів для аналізу і прогнозування біржових показників).

Перераховані вище функції економічного аналізу на організованих товарних ринках будуть ефективними у виконанні лише за умов дотримання наступних принципів (табл. 1).

З метою розробки та імплементації відібраних методів і прийомів економічного аналізу необхідно систематизувати комплекс заходів, які можна розподілити на організаційні етапи. Таким чином, нами узагальнено етапи проведення економічного аналізу на організованих товарних ринках, які доцільно представити у наступному вигляді (рис. 2). Необхідно відмітити, що торгові стратегії мають за мету здійснювати управління ціновими ризиками або спекулятивні мотиви.

Для економічного аналізу використовуються як стандартні, так і нестандартні методи та комп'ютерні програми, у тому числі з використанням штучного інтелекту.

Висновки. Отже, економічний аналіз на організованих товарних ринках являється інструментом для глибокого дослідження показників біржової кон'юнктури та пошуку основних фундаментальних факторів, які на неї впливають. Важливість економічного аналізу в тому, щоб досліджувати фундаментальні фактори у системному взаємозв'язку з прямою чи оберненою кореляційною залежністю. Всі види економічного аналізу на організованих товарних ринках мають включати елементи абстрагування, формалізації й оптимізації використовуваних методів та інструментів. Здійснення економічного аналізу ринковими учасниками забезпечує їм можливість у встановленні закономірностей та пошуку можливостей прогнозування майбутніх ситуацій на організованих товарних ринках.

Таблиця 1

Принципи економічного аналізу на організованих товарних ринках

№	Назва принципу	Характеристика принципу
1	конкретність	застосування для економічного аналізу аналітичних даних з конкретними кількісними одиницями виміру
2	комплексність	використання комплексу досліджуваних факторів економічного аналізу
3	системність	системне дослідження показників біржової кон'юнктури
4	регулярність	регулярні дослідження біржових показників забезпечує встановлення подібних ситуацій та відхилень
5	об'єктивність	застосування критичних і неупереджених оцінок досліджуваних факторів
6	практичність	практична придатність до використання отриманих результатів економічного аналізу ринковими учасниками
7	економічність	обґрунтованість затрат на здійснення економічного аналізу
8	порівняння	можливість порівнювати отримані результати у ретроспективі та перспективі
9	науковість	використання науково-обґрунтованих методів та методології для проведення економічного аналізу

Джерело: побудовано автором на основі [2, с. 106–107]

Рис. 2. Основні етапи економічного аналізу на організованих товарних ринках

Джерело: побудовано автором на основі [2, с. 108–109]

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Микитюк В. М., Паламарчук Т. М., Русак О. П. Основи економічного аналізу : посібник. Житомир, Рута, 2018. 440 с.
2. Солодкий М. О., Ільчук М. М., Яворська В. О. Аналіз і прогнозування біржового ринку : навч. посіб. Київ, ЦП Компринт, 2020. 642 с.
3. Портоварас Т. Види сучасного економічного аналізу та їх характеристика. *Acta Academiae Beregsasiensis. Economics*. 2023. № 4. С. 516–528. DOI: <https://doi.org/10.58423/2786-6742/2023-4-516-528>. (дата звернення 30.01.2025 р.).
4. Бохолюк М. А., Бурчевський В. З., Горбатиюк М. І. Економічний аналіз : навч. посіб. Київ, КНЕУ, 2003. 556 с.
5. Шестерняк М. М. Сучасний економічний аналіз та його основні види. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Випуск 20. Частина 3, 2018. С. 158–162.
6. Міщук Г. Ю., Джигар Т. М., Шишкіна О. О. Економічний аналіз : навч. посіб. Рівне : НУВГП, 2017. 156 с.
7. Ізмайлов Я. О. Розвиток методології економічного аналізу господарської діяльності підприємства в постіндустріальній економіці. *Економіка та управління підприємствами. Проблеми економіки*. № 3. 2016. С. 165–174.
8. Зоріна О. І., Нескуба Т. В., Мкртичян О. М. Маркетинговий аналіз: конспект лекцій. Харків : УкрДУЗТ, 2021. 65 с.

REFERENCES:

1. Mykytiuk V. M., Palamarchuk T. M., Rusak O. P. (2018). *Osnovy ekonomichnoho analizu* [Fundamen-

tals of economic analysis]. Zhytomyr: Ruta, p. 440. (in Ukraine).

2. Solodkyi M. O., Ilchuk M. M., Yavorska V. O. (2020). *Analiz i prohnozuvannia birzhovoho rynku* [Analysis and forecasting of the stock market]. Kyiv: Komprynt, 642 p. (in Ukraine).

3. Portovaras T. (2023). *Vydy suchasnoho ekonomichnoho analizu ta yikh kharakterystyka* [Types of modern economic analysis and their characteristics]. *Acta Academiae Beregsasiensis. Economics*, no. 4, pp. 516–528. DOI: <https://doi.org/10.58423/2786-6742/2023-4-516-528> (Accessed 24 January 2025).

4. Bokholiuk M. A., Burchevskiy V. Z., Horbatiuk M. I. (2003). *Ekonomichniy analiz* [Economic analysis]. Kyiv: KNEU, p. 556. (in Ukraine).

5. Shesterniak M. M. (2018). *Suchasnyi ekonomichniy analiz ta yoho osnovni vydy* [Modern economic analysis and its main types]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu*, no. 20-3, pp. 158–162. (in Ukraine).

6. Mishchuk H. Yu., Dzhyhar T. M., Shyshkina O. O. (2017). *Ekonomichniy analiz* [Economic analysis]. Rivne : NUVHP, p. 156. (in Ukraine).

7. Izmailov Ya. O. (2016). *Rozvytok metodolohii ekonomichnoho analizu hospodarskoi diialnosti pidpriemstva v postindustrialnii ekonomitsi* [Development of the methodology of economic analysis of the economic activity of an enterprise in the post-industrial economy]. *Economics and management of enterprises. Problems of economy*, no. 3, pp. 165–174. (in Ukraine).

8. Zorina O. I., Neskuba T. V., Mkrtychian O. M. (2021). *Marketinghovy analiz* [Marketing analysis]. Kharkiv : UkrDUZT, 65 p. (in Ukraine).